

Ervaringsdeskundige, een vak apart?

De GGZTotaal XL van juni

“Het aantal ervaringsdeskundigen is toegenomen in Nederland”, zegt Wilma Boevink op de site van de Vereniging van Ervaringsdeskundigen. Boevink, die de beweging in Nederland een enorme boost heeft gegeven, als ze er al niet de grondlegger van is, is voorzitter van de vereniging. “Cijfers zijn er nog niet, maar in augustus gaat de organisatie het aantal gecontracteerde ervaringsdeskundigen op verzoek van het ministerie van VWS in augustus tellen”, zegt ze. Boevink ziet het ledenaantal van de vereniging groeien, evenals het aantal zorgorganisaties die om hulp vragen bij de inzet van ervaringsdeskundigen.

Geen cijfers dus, maar de ervaringsdeskundige lijkt aan een opmars bezig. Tijd voor een themanummer over deze werkers, die van activist tot vaste werknemer binnen de ggz zijn uitgegroeid. Daar is niet iedereen gelukkig mee, blijkt tussen de regels door in de artikelen in dit nummer, maar iedereen ziet de toegevoegde waarde van hun bezigheden.

In ‘Ruimte schoffelen voor cliënten’ zoeken we naar de oorsprong van de ervaringsdeskundige. Als die er is, want het verschijnsel is – buiten de ggz – vast al ouder dan de weg naar Rome. Maar toch, waar komt die term vandaan? Ook achterhalen we wie de eerste ervaringsdeskundige in de GGZ was met een betaalde baan: nota bene bij een Ziekenfonds! Ze heeft overigens niet zo veel met die term ‘ervaringsdeskundige’.

De vraag ligt voor de hand: ‘Ervaringsdeskundigen, wat doen die eigenlijk?’ Willem Gotink vroeg het aan de mensen die het weten kunnen: de ervaringsdeskundigen zelf. Het werk blijkt divers maar, opvallend genoeg, is er overduidelijke consensus over de taakopvatting: een ervaringsdeskundige moet niet de rol van de behandelaar op zich nemen.

‘Uiteraard’, zou je cynisch kunnen stellen. Uiteraard moet er een opleiding komen voor deze nieuwe professionals. Stijn Ekkers bevroegt in ‘Unieke cliënt wordt breed ingezette zorgprofessional’ twee docenten aan de opleiding voor ervaringsdeskundige over de toelatingseisen, de opleiding en hun visie.

Niki Stoker doet het anders. Haar werd ooit gevraagd de opleiding te gaan doen, maar ze was er niet toe in staat. Sinds die tijd zet ze haar ervaring anders in en ook dat wordt zeer op prijs gesteld. Lees haar belevenissen in ‘Ervaren’. En, minstens zo belangrijk: heb je een vlotpen en wil je iets schrijven over jouw ervaring met de ggz? Doe dan mee met onze verhalenwedstrijd. Kijk vóór je inzendt wel even naar de spelregels, anders loop je het risico dat je inzending de jury niet haalt.

R U I M T E   S C H O F F E L E N V O O R   C L I Ë N T E N

D E   E E R S T E   B E T A A L D E E R V A R I N G S D E S K U N D I G E   I N   D E G G Z

D O O R :   W I L L E M   G O T I N K

Het woord ervaringsdeskundige is ondertussen wel een begrip, in ieder geval voor wie in de ggz werkt of er als cliënt mee van doen heeft. Maar dat is – uiteraard – niet altijd zo geweest. Wij, als redactie, waren benieuwd waar het woord vandaan komt en hoe dat zo gelopen is, met die ervaringsdeskundigen.

Het eerste krantenartikel waarin we de ervaringsdeskundige avant la lettre tegenkomen staat op 14 augustus 1971 in het Dagblad voor Nederland. De onvolprezen stichting Pandora zoekt ex-patiënten voor de uitbreiding van haar film-begeleidingsteam. Niet, zoals dat tegenwoordig nogal eens gebeurt, om mensen een werkervaringsplek te geven, maar zeer bewust om het publiek - in die tijd richtte Pandora zich vooral op jongeren - te laten zien dat psychiatrische patiënten gewoon 'normaal' waren. Het idee zou zich uitbreiden tot een uitgebreid voorlichtingsprogramma, waarin (ex-) psychiatrische patiënten - die term gebruikte Pandora zelf - voorlichting gaven op scholen en bedrijven om de vooroordelen te bestrijden.

Maar Pandora kent het woord 'ervaringsdeskundige' nog niet. Dat komen we pas jaren later tegen, om precies te zijn in het Limburgs Dagblad van 11 juli 1985, als het over een actiegroep van werklozen gaat. Het is de oudste krant op ons bureau waarin het woord voorkomt. Mogelijk heeft de groep de term zelf bedacht, want het Limburgs Dagblad schrijft: "Ze noemen zichzelf ervaringsdeskundigen."

Vanaf dat moment regent het ervaringsdeskundigen in de media. Vooral incestslachtoffers, zoals bijvoorbeeld De Waarheid (7 maart 1987) bericht. Het gaat dan om incestslachtoffers die in Groningen ingezet worden als behandelaars. "Ervaringsdeskundig zijn zij die het zelf meegemaakt hebben", legt de krant zekerheidshalve uit.

Maar ook gehandicapten zijn ervaringsdeskundig, 'borstvoeding-gevende moeders', Wubbo Ockels die in 1986 als 'ervaringsdeskundige' commentaar geeft op de ontploffing van de ruimtesonde de Challenger en zelfs de gewone man die als ervaringsdeskundige het weer ervaart. Blijkbaar heeft de gewone man een andere kijk op het weer dan de professionele weerman.

Gaandeweg komt de GGZ in beeld: Volgens Het Vrije Volk betreft het CAD (consultatiebureau voor alcohol en drugs) eind 1987 de eerste ervaringsdeskundige gokverslaafde bij de gespreksgroepen, De Alzheimer telefoon volgt in 1993 dat voorbeeld, is in de Telegraaf van dat jaar te lezen.

Het dagblad van het Noorden heeft op 18 december van dat jaar de eer als eerste te berichten over een ervaringsdeskundige ('cliënt-deskundige') in de GGZ die als zodanig is aangenomen. Bij het Regionaal Ziekenfonds Groningen.

De cliënt-deskundige

Daar keek de redactie van op. Een ervaringsdeskundige in dienst van een ziekenfonds. Betaald en wel, en dat al in 1993. Is er tegenwoordig een zorgverzekering die een (GGZ-)ervaringsdeskundige in dienst heeft? Vast niet, en als dat wel zo is, dan horen wij dat graag. Interview verzekerd!

Maar goed, eind 1993 is de eerste betaalde ervaringsdeskundige in de GGZ een feit. Al noemt ze zichzelf zeer bewust geen ervaringsdeskundige, maar cliënt-deskundige. Haar naam is Marlieke de Jonge en we zijn nieuwsgierig genoeg om haar te achterhalen en contact te zoeken. Marlieke is nog steeds werkzaam als cliënt-deskundige, maar nu bij Lentis in Groningen. “Over twee jaar moet ik met pensioen”, zegt ze. Ze vindt het benauwend en grappig tegelijk. Gelukkig lijkt het er op dat Lentis haar nog niet kwijt wil. En zij Lentis niet. Eh... het Regionaal Ziekenfonds Groningen, in 1993?

“Ik ben daar gewoon naar binnen gelopen. Zij hadden er belang bij meer te weten over het patiëntenperspectief. Ze vroegen zich af hoe ze meer contact konden krijgen met hun klanten, en dan vooral de ggz-populatie. Waarschijnlijk dachten ze dat ze het dan in ieder geval geprobeerd hadden, en dat ze dan weer gewoon verder konden.”

Ze is absoluut een voorstander van het inzetten van ervaringskennis. Ook professionals mogen van haar veel vaker hun ervaringskennis inzetten. Op momenten dat het nuttig is, uiteraard.

Tegelijkertijd gruwelt ze van het woord ervaringsdeskundige. “Die opleiding is een vorm van onteigening. Straks ben ik geen ervaringsdeskundige omdat ik de opleiding niet gedaan heb.” Wat dan wel? “Je moet leren breed te luisteren naar wat mensen willen. En dan is de vraag ‘hoe kunnen wij dat organiseren.’”

Als voorbeeld noemt ze een recent voorval van iemand die met zijn schip in de weg ligt. “We hebben lopen zoeken naar een plekje. Daarvoor moet je verbanden leggen tussen instanties, zodat mensen ook geholpen zijn. Tegelijkertijd hebben we hem duidelijk gemaakt wat de regels zijn waar je je aan hebt te houden.”

Heel stellig: “Maar ik ga niet mensen vertegenwoordigen en al helemaal niet aan iemands betekenisgeving komen. Als ik echt wil weten hoe het zit, dan doe ik een straatinterview. Dan moet je een pizza voor zo iemand kopen en met hem gaan praten. Wat ik doe is ruimte schoffelen voor cliënten.”

In datzelfde licht mogen de cliëntenraden er wat haar betreft uit. “Je moet ontzettend oppassen dat je plek in het systeem niet belangrijker wordt dan je missie.” Ze veralgemeent het meteen maar: “We hebben veel adviesraden. Dat is waarom het in de ggz zo slecht loopt.”

Denk vooral niet dat Marlieke de Jonge negatief is, ze vraagt me diverse malen dat te benadrukken. “Ik gun iedereen zijn positie en we zijn een stuk verder dan tien, twintig jaar geleden. In kwaliteitszorg is echt wel meer ruimte gekomen voor het cliëntenperspectief.”

Tegelijkertijd: “Als je ervaringskennis aan de ene en wetenschappelijke kennis aan de andere kant zet, heb je ergens daartussen praktijkkennis. Daar zou véél meer waardering voor moeten zijn. Al moet je natuurlijk wel kunnen uitleggen wat je aan het doen bent.”

Marlieke de Jonge groeide op “in inrichtingen en in de wegwerpmaatschappij”, zoals ze het zelf noemt. Termen als ‘psychosehoofd’ en DIS (dissociatieve identiteitsstoornis) vallen, het is duidelijk dat ze, ook al noemt ze zich geen ervaringsdeskundige, een hoop ervaren heeft en in die zin wel degelijk deskundige is. “Het heeft een ontzettende invloed op je leven”, zegt ze. “Ik moet goed letten op mijn leefstijl, daardoor kan ik meedoen.”

Met haar eigen problematiek als uitgangspunt is er een soort van proefneming gestart: “Ik heb een integraal behandelplan. Daarin participeren mijn psychiater, de chirurg, de fysiotherapeut, de apotheek en de huisarts. Die hebben allemaal een communicatiemachtiging. Mijn geestelijke en fysieke dimensie zijn nu beter met elkaar in verhouding.

Het is een experiment, Menzis kan dat behappen. Een mens is toch meer dan een verzameling kapotte onderdelen?”

“Wil ze het artikel nog doorlezen voor het gepubliceerd wordt?” vraag ik haar als we uitgesproken zijn. Marlieke: “Nee hoor, ik heb er wel vertrouwen in. Als je me niet afschildert als iemand die negatief is, dan vind ik het goed.”

Ervaringsdeskundigen, wat doen die eigenlijk?

Drie mensen uit de praktijk aan het woord

Door Willem Gotink

Ervaringsdeskundigen zijn in opkomst. Op het ogenblik werken er in vrijwel alle Nederlandse GGZ-instellingen ervaringsdeskundigen en dat zal in de komende jaren alleen maar toenemen. Wat is de meerwaarde van de ervaringsdeskundige? Wat doen ze eigenlijk, worden ze geaccepteerd door hun collega's behandelaren en hoe gaat die samenwerking eigenlijk?

Niemand is beter in staat om die vraag te beantwoorden dan de ervaringsdeskundige zelf, drie van hen gingen in op onze uitnodiging om iets over hun vak te vertellen.

Tabitha Mudde werkt 24 uur per week in het Bij het Basisberaad (afdeling van Zorgbelang Inclusief) in Rotterdam, als crisiskaart-consulent en trainer. Haar werk varieert van het geven van voorlichtingen tot overleg met de gemeente en uiteraard heeft ze gesprekken met mensen die overwegen een crisiskaart te gaan gebruiken (lees hier meer over de crisiskaart).

Haar meerwaarde? "Je bespreekt kwetsbare situaties. Ik heb zelf in soortgelijke situaties gezeten. Met die ervaring begrijp ik sneller hoe het is om de controle kwijt te raken. Het maakt het makkelijker om dingen bespreekbaar te maken."

Niet dat hulpverleners dat per se niet kunnen: "De ene kan er makkelijker gevoel in leggen dan de andere. Ik heb ook hulpverleners meegemaakt die er enkel voor het geld zitten. Die kun je hier niet voor inzetten."

Katalysator bij een culturomslag

Koos de Boed werkte op meerdere plekken in de ggz als ervaringsdeskundige, onder andere bij het Fact van GGZ Centraal; als coördinator van Ixta Noa; hij is bezig twee herstelcentra op te zetten, op de Veluwe en in Leeuwarden; hij adviseerde als ervaringsdeskundige over suïcidaliteit ('mijn stokpaardje') en gaat daarover met cliënten in gesprek bij een zelfstandige psychologenpraktijk.

De Boed uit zich in soortgelijke bewoordingen over het nut van de ervaringsdeskundige als Mudde, maar hij voegt er nog een element aan toe: "Door mijn inzet durven hulpverleners onderwerpen ter sprake te brengen waarover ze het eigenlijk niet durven hebben. Bijvoorbeeld over suïcidaliteit. Dan kan ik ze meegeven dat ze daar gewoon naar kunnen vragen. Maar bij meer zaken is de ervaringsdeskundige een katalysator bij het maken van een culturomslag. Dat je best over je eigen problemen kunt vertellen, bijvoorbeeld, en dat de cliënt centraal moet staan. "

Dat laatste lijkt mij, de interviewer, een open deur, maar dat is het volgens Koos de Boed niet. "Nog niet", stelt hij beslist.

Ervaring is niet te evenaren, maar daarmee ben je nog geen hulpverlener

De vraag ligt voor de hand: kan een hulpverlener de rol van de ervaringsdeskundige op zich nemen?

Janite Brands werkt als herstelcoach voor de Stichting Vitale Verbindingen in Arnhem. Zoals de naam al aangeeft is de functie gericht op herstel, binnen de stichting verzorgt ze samen met collega's trainingen als WRAP, HOP, en de basistraining Ervaringswerker in de wijk, een basistraining voor mensen die ervaringsdeskundige willen worden.

Ze aarzelt even over het antwoord: "Dat een hulpverlener het niet zou kunnen, dat vind ik te algemeen gesteld. Maar wat ik van mij ervaringen geleerd heb, dat kan een hulpverlener zonder ervaring niet evenaren."

Janite kan het weten, want ze deed de opleiding voor Sociaal Pedagogisch Werk én de opleiding Toegepaste psychologie, om vervolgens toch de opleiding voor ervaringsdeskundige in Amsterdam te doen.

Ze zegt: "Ik worstel daar wel mee. Je kunt het wel combineren, ik pas ook wel - al dan niet bewust - professionele methodieken toe, maar ik presenteer me als ervaringsdeskundige. Ik maak wel duidelijk dat ik iemand vanuit die hoek wil benaderen."

Er is ook een valkuil. "Ervaringsdeskundigen moeten niet gaan denken dat ze het in hun eentje kunnen en andere hulpverleners niet nodig zijn", zegt Koos de Boed. " Dat

moeten we niet gaan doen, dat gaat niet werken. We zijn ervaringsdeskundigen en moeten samenwerken en verbinding zoeken. Samen kunnen we de ondersteuning bieden die nodig is, ieder vanuit zijn eigen kennis en kunde. "

Dat het gevaar om toch een hulpverlener te worden op de loer ligt, blijkt onbedoeld uit een opmerking van Janite als ze verteld hoe ze mensen uit de wijk ("er is veel wantrouwen naar hulpverleners") naar de hulpverlening toe leidt. Behalve het voordeel van haar ervaring en de gemeenschappelijke taal, lost ze ook een probleem op: "Wijkteams hebben er vaak de tijd niet voor."

Dat gevaar is ze zich terdege bewust: "Ik wil niet in een gewone organisatie werken. Je moet niet in een systeem terecht komen. Ik zie mensen er in vastlopen. Die zijn geen ervaringsdeskundige meer, die zijn professional geworden."

Voor Tabitha is het helder. "Je bent géén hulpverlener. Ik kan wel meedenken, adviseren, helpen duidelijk te krijgen wat iemand in een crisis nodig heeft." Ze heeft ook geen behoefte hulpverlener te worden: "Ik zou het werken in een behandelsetting helemaal niet leuk vinden. Ik kom uit de communicatiewereld, ik gaf trainingen in callcenters, hier kan ik mijn vaardigheden gebruiken. In een behandelsetting veel minder."

Tegenwerking is er tegenwoordig bijna niet meer

De samenwerking met en de acceptatie door hulpverleners moet nog groeien, maar over het algemeen is de insteek positief.

Koos ziet soms wel enige weerstand, al is die afhankelijk van de mate van bekendheid met de inzet van ervaringsdeskundigen. "In het begin zagen veel hulpverleners ervaringsdeskundigen als concurrentie, waren ze bang overbodig te worden. Als ze er eenmaal aan gewend zijn, zien ze het meestal als een waardevolle toevoeging. Tegenwerking is er tegenwoordig bijna niet meer."

Tegelijkertijd is er nog ruimte voor groei.

Janite ziet nog wel een 'gat' tussen Pro Persona (de ggz-instelling waarmee Stichting Vitale Verbindingen samenwerkt) en de wijkteams. "GGZ- en verslavingsinstellingen denken ná een opname nog vaak niet aan de ervaringsdeskundige in de wijk. We zijn daar wel hard voor aan het werk. Het is ook nog een beetje pionieren. Heel toevallig hebben we pas een bijeenkomst bij Pro Persona met het FACT gehad. Daar zijn bruggen te slaan."

Geld

Geld is in de hele zorg één van de grote problemen en dat is voor de inzet van ervaringsdeskundigen niet anders. Het is soms schrapen, al hoeven niet alle ervaringsdeskundigen dat zelf te doen. Tabitha: "Het basisberaad is erg subsidiegericht. Ik heb hier drie jaar lang als vrijwilliger gewerkt, maar ik moet ook eten. Als ik geen contract had gekregen, had ik een andere baan gezocht. Gelukkig

werd er dankzij het Schakelteam in Den Haag nog een potje gevonden. Ook dit project was lastig om betaald te krijgen. We hebben nu subsidie van ZonMW.”

Koos: “Binnen de ggz-instellingen worden de ervaringsdeskundigen uit de overhead betaald. Dat heeft als direct gevolg dat zelfstandigen geen ervaringsdeskundigen kunnen inzetten, want zelfstandigen hebben nauwelijks overhead. Sociale wijkteams en gemeenten zijn meestal welwillend, maar voor kleine initiatieven – denk aan lotgenotengroepen – is het vaak lastig financiering te vinden.”

Ook in Arnhem, bij Janite, gaat het niet vanzelf. “Die financiën zijn heel ingewikkeld. We zijn een gesubsidieerde organisatie en voor die subsidie moeten we met andere - grotere - spelers concurreren. We zitten soms dan ook in zwaar weer. Extra lastig is, dat de gemeente voor de subsidie concrete resultaten wil zien. Dat is best lastig aan te tonen.”

Trots op resultaten

Alle drie zijn trots op de resultaten die gehaald worden. Janite: “Heel concreet, ik ben tweeënehalf jaar bij een vrouw aan huis gekomen. Ze kon niets meer. Uiteindelijk is ze in therapie gegaan en later is ze een cursus ervaringsdeskundige gaan volgen. Dat is toch geweldig? Het is alleen heel moeilijk te omschrijven als een ‘concreet resultaat’ voor een subsidiegever.”

Koos heeft, naast veel andere zaken, een gespreksgroep opgezet voor mensen met suïcidale gedachten. Op zijn website staat waarom: “Het praten over je suïcidale gedachten kan echter veel opluchting brengen. Het onbevangen praten over wat je bezighoudt met iemand die hetzelfde heeft meegemaakt/meemaakt kan erg fijn zijn. In gesprek gaan over je gedachten zonder dat er een oordeel gegeven wordt is erg prettig. Daarnaast is het ontmoeten van mensen die hetzelfde meemaken als jou een verademing, je bent niet de enige die hiermee rondloopt.”

“Als ik hoor hoe iemand zijn zelfstandigheid heeft teruggekregen, dankzij de crisiskaart, dan vind ik dat prachtig”, zegt Tabitha. Ze haalt een cliënt aan: “Ik wil je bedanken. Je dorst dóór te vragen. Je hebt me dingen laten vertellen die ik niet tegen mijn behandelaar kon vertellen.”

Haar vader had een bipolaire stoornis en suïcideerde zich. “Door dit werk heb ik het gevoel dat ik iets teruggeef aan de maatschappij, maar ook aan mijn vader.”

Ervaren

Niki Stoker doet het anders

Deze week ben ik alweer een jaar ouder geworden. Het schiet al lekker op! Mijn levenservaringen stapelen zich op en mijn deskundigheid om te overleven wordt alleen maar groter. Helaas gaat dit gepaard met een fikse fysieke aftakeling maar hé, wat is nou belangrijker?

Het is erg fijn om mijn kunde in te zetten en over te brengen op mensen die daar iets van op kunnen pikken, een piep-beetje blijer of rijker of wijzer van worden. Eén keer heb ik het genoeg gehad om voor een collegezaal met 300 medicijnen studenten op te treden. Ik deed er mijn bipolaire levensverhaal en beantwoordde vragen. Tot slot drukte ik hen op het hart om vooral niet té snel antidepressivum voor te schrijven in de toekomst omdat dat toch wel extreem moeilijk weer af te bouwen is, zo was mijn ervaring. Ik voelde me een hele bink toen de zaal leeg stroomde en ik een bos bloemen in mijn armen gedrukt kreeg.

Een aantal keer heb ik het IHT (Intensive Home Treatment) over de vloer gehad. In verband met enorme depressieve crises kwam er elke dag iemand om me te steunen en te helpen met het maken van een weekschema. Het voelde als een levensreddende actie waar ik patiënt mocht zijn. Eenmaal opgeknapt en gladgestreken bedacht ik me dat dat werk op mijn lijf geschreven was. Ik had alles in huis om er goed in te zijn. Wat zou ik daar veel voldoening uit kunnen halen. Het was mijn laatste kans op een mooie, betaalde baan. Al snel stuitte ik op de eis een opleiding in de pocket te moeten hebben alvorens als ervaringsdeskundige te kunnen werken. Dat was vette pech want ik was niet in staat tot welke opleiding dan ook. Daar stond ik dan wederom in mijn hemdje met al mijn bruikbare bagage.

Gelukkig heb ik mezelf nuttig weten te maken in een andere tak van sport. Als vrijwilliger werk ik in een verplegingstehuis. Met koffie, thee, limonade, koekjes en vooral veel aandacht ga ik de deuren langs van de bewoners. De één is de

weg volledig kwijt, de ander vormt woorden die ze niet bedoeld en de volgende is super eenzaam. Voor iedereen heb ik een brokje ervaring om te delen en dat wordt zeer op prijs gesteld. Er is één mevrouw die alleen maar ja en nee zegt. Zodra haar iets niet bevalt gaat ze onbedaarlijk hard schreeuwen, met haar kan ik niet zoveel.

Ik heb hier thuis twee kanaries. Het vrouwtje heeft zo'n drie weken op een onbevruucht eitje zitten broeden. Slechts af en toe kwam ze eraf om iets te eten en te drinken. Vanmiddag ineens besloot ze dat het genoeg geweest was en kwam ze met haar vermagerde en verfrommelde lijfje de kooi in. Ze had haar kont nog niet gekeerd of haar mannetje sleepte al het nestmateriaal uit het plekje waar ze al die tijd op een jonkje had zitten hopen. Voor mij is dit een heel mooie ervaring maar ja, wie heeft er iets aan?

Als ik echt oud en gekrompen ben en in een tehuis zit ben ik misschien alles vergeten en rest mij nog daarover op z'n tijd keihard te gillen

Unieke client wordt breed ingezette zorgprofessional

Door Stijn Ekkers

Over de opleiding tot ervaringsdeskundige

Menig vooraanstaand psychiater ziet in hen de ultieme leermeester. Voor sceptici is het een veredelde vorm van arbeidstherapie - de scheidslijn tussen wat ze doen als professional of als privépersoon flinterdun. De ervaringsdeskundige. Uit allerlei onderzoek komt naar voren: van grote toegevoegde waarde binnen de GGZ, verslavingszorg en maatschappelijke opvang om het herstel van de patiënt te bevorderen en (zelf)stigmatisering tegen te gaan. Maar ervaring is nog geen expertise. Vandaar de opleiding tot ervaringsdeskundige. Twee docenten, Janneke Zoutendijk (Zadkine, MBO) en Joyce Thal-Mols (Fontys, HBO), vertellen over wat er bij komt kijken om unieke cliëntenkennis om te buigen tot goede zorg.

Officieel zijn beide beroepsopleidingen pas sinds 2016 erkend door het ministerie van VWS, het fenomeen ervaringsdeskundige zelf bestaat al veel langer met wortels in onder meer de antipsychiatrie van de jaren '60 en opkomst van de cliëntbewegingen.

In Nederland vloeiden hier gaandeweg tal van onderwijsinitiatieven uit voort. De HEE-trajecten van Wilma Boevink, de GOAL (opleidingstraject voor ex-cliënten), de TOED (Training Opleiding Ervaringsdeskundigheid), de GOED (Groninger Opleiding Ervaringsdeskundigheid) tot aan 'Herstellen doe

jezelf' en 'Werken met eigen ervaring' (Stichting Rehab'92) en ROC's waarbij de maatschappelijke zorg-opleiding gekoppeld is aan eigen ervaringen. Zo is het vak van ervaringsdeskundigheid steeds meer geprofessionaliseerd.

Van luis in de pels tot staffunctie

Ervaringsdeskundigheid lijkt een vaste waarde in het zorglandschap geworden. Er is een beroepsvereniging, een

landelijk beroepscompetentieprofiel en een landelijk leerplan voor ervaringsdeskundigen. Voelen jullie intussen ook echt erkend als deskundigheid?

"Ervaringsdeskundigen zijn al lang niet meer vooral de luis in de pels", zegt Thal-Mols. We leiden mensen op zodat die hun belangrijke individuele ervaringen met ontwrichting en herstel kunnen omzetten in collectieve ervaringskennis. Zij leveren input aan beleid. In de GGZ maar ook daarbuiten. Ook

gemeentes en woningcorporaties bijvoorbeeld zijn op zoek naar mogelijkheden om ervaringsdeskundigheid in te zetten in de organisatie. Het gaat niet alleen om het delen van persoonlijke ervaringen, maar juist ook om het overstijgende niveau. Dat komt terug in de opleiding. We leren onze studenten te reflecteren op hun ervaringen zodat ze inzetbaar zijn ten behoeve van het herstel van anderen.”

Zoutendijk: “We zijn steeds breder ingebed in de maatschappij. Onze studenten lopen op veel meer plekken stage. Vroeger vooral in de GGZ en verslavingszorg, nu ook bij de vrouwenopvang, het Leger des Heils en bij de aanpak van armoede. Onze meerwaarde wordt echt erkend in het werkveld. Niet voor niets vindt 90 procent van onze studenten een betaalde baan.”

In april 2015 is het basiscurriculum Ervaringsdeskundigheid verschenen. Hoe ziet de opleiding eruit, te beginnen bij de aanmelding?

Zoutendijk somt de aanmeldingseisen op: “Allereerst moet je aan de toelatingseisen voldoen. Bij het mbo is dat een geschikte vooropleiding voor MBO 4 (minimaal kader beroeps of MBO 3-diploma). Als iemand dat niet heeft moet er een toelatingstest gemaakt worden. Je moet natuurlijk zelf een herstelproces hebben doorgemaakt. Plus: je moet een stageplek regelen. Al kunnen we daar wel bij helpen. Daarna vindt er een gesprek plaats: om te verkennen of de opleiding op dit moment bij iemand past.”

Thal-Mols vult aan: “Voor de Hbo-opleiding ben je

toelaatbaar met minimaal een mbo niveau 4-opleiding, een havo- of vwo-diploma. Van een aspirant student vragen we een evenwichtige balans in het eigen herstelproces en een verdiepende oriëntatie in het ervaringsdeskundig werkveld. Bij ons is een relevante en goedgekeurde praktijklerplaats als ervaringsdeskundige eveneens een belangrijke voorwaarde. Interessant is dat zich steeds meer nieuwe aanbieders in het sociale domein aandienen, zoals woningcorporaties en jeugdzorginstellingen.”

Hoe wordt de opleiding ervaren?

“Als zwaar”, zegt Zoutendijk. “Bedenk dat onze studenten volwassenen zijn, die ontwrichtende levenservaringen meegemaakt hebben en die door een herstelproces heen gegaan zijn. Vaak hebben ze lang niet gewerkt. Nu een stagewerkplek van minimaal 19 uur, daarnaast nog een dag naar school en zelfstudie. Dat is niet niks. Het gaat bovendien om nieuwe rollen. Als student die – toch als een soort beginneling - opnieuw moet leren studeren en samenwerken. Zo doen we bijvoorbeeld veel aan groepsopdrachten en presentaties. Dat is vaak nieuw. Ook de overgang van de rol als client naar begeleider kan ingrijpend zijn. Dan nog je rol als teamlid op het werk. Vaak betekent dat een nieuwe, professionele taal leren en je eigen positie proberen te bemachtigen. En niet te vergeten: de invloed die de opleiding heeft op je eigen herstelproces. Het kan soms best confronterend zijn als je op een ander niveau beseft wat je hebt doorgemaakt. Soms moeten mensen ook stoppen omdat

het te zwaar is. Maar het is een zeer populaire opleiding. Bij elkaar draaien we in Utrecht en Rotterdam nu zo'n 8 groepen van 10-15 studenten.”

Thal-Mols: “De sfeer op de opleiding is heel bijzonder. Warm. Maar ook intensief door de reflectie op zowel persoonlijke als professionele en theoretische kennis. Studenten stellen zich kwetsbaar op. Dat vergt vertrouwen in elkaar. Tegelijk zijn ze zeer kritisch. Vergeet ook niet dat er mensen met een hbo- of academische achtergrond deelnemen. Het gemiddelde niveau is hoog. Deelnemers zijn intrinsiek gemotiveerd: ze willen er echt iets van te maken. Voor velen is het ook een kans om weer aan het arbeidsproces deel te nemen. Bij ons studeren er zo'n 20 studenten per jaar af.”

Krachtgericht kwartiermaken

Wat voor vakken worden gegeven?

Zoutendijk: “Veel vakken hebben een ‘HEE-achtig’ karakter gericht op herstel en kracht. Daarbij combineren we theorie, professionele kennis/vaardigheden en natuurlijk ervaringskennis. Bij ons is er minder theorie vergeleken met het hbo. Wij leren studenten vooral onderscheid te maken tussen het unieke eigen verhaal en de context waarin ze gaan werken. Dus niet alleen reflectie op jezelf, ook leren afstemmen op anderen. We doen bijvoorbeeld veel aan peercoaching. Vanuit de opleiding is dit jaar het didactiekboek ‘Van levenservaring naar ervaringsdeskundige’ uitgekomen, zelf door ons geschreven. Dat biedt studenten, begeleiders, opleiders en beleidsontwikkelaars handvatten

voor het verwerven en duurzaam ontwikkelen van ervaringsdeskundigheid.”

Mols: “We richten ons onder meer op herstel- en krachtgericht werken. Niet focussen op problemen maar mensen hun eigen krachten en talenten laten ontdekken en zoveel mogelijk de eigen regie versterken en behouden. Bijvoorbeeld door motiverende, coachende en oplossingsgerichte gespreksvoering. Maar studenten krijgen ook les over huiselijk geweld, seksueel grensoverschrijdend gedrag en outreachend werken. Er is uiteraard de nodige aandacht voor wat wij het ‘roldilemma’ noemen: hoe creëer je balans in persoonlijke afstand en professionele nabijheid met eigen emotionele ervaringen om herstelprocessen van anderen te ondersteunen. Studenten studeren uiteindelijk af op het gebied van ‘Innoveren, Profileren en Kwartiermaken’; het creëren van een veilige ruimte voor ‘anders zijn’. Wat is nodig om bijvoorbeeld in de wijk of arbeidsmatig de sociale integratie en maatschappelijke participatie van kwetsbare mensen te vergroten.”

Tweede emancipatiegolf

Wat zijn uitdagingen en kansen voor de toekomst?

Zoutendijk: “Wij nemen als ROC nu initiatief om het kwalificatiedossier gericht op de kerntaken van ervaringsdeskundigheid te agenderen. Docenten zijn verder lid van de vereniging van ervaringsdeskundigen en zitten ook in het bestuur. Op die manier denken we mee over wat van belang is voor de beroepsregistratie. Als

opleidingsteam werken we ook veel samen met andere instellingen in het land, want wij willen breed opleiden in ervaringsdeskundigheid. Een voorbeeld hiervan is de opleiding EDASU. Daar worden ervaringsdeskundigen opgeleid om sociale uitsluiting te voorkomen: mensen die in armoede leven worden zelf actief in de bestrijding van armoede.”

Thal-Mols: “Voor ons is een landelijke registratie van HBO-ervaringsdeskundige als beschermde titel van belang. Nu is er door een enorme hoeveelheid aan opleidingstrajecten en cursussen zo’n lappendeken met allerlei certificaten ontstaan. Je denkt weleens: “wil de echte ervaringsdeskundige opstaan?”. Daarnaast mag het beroepscompetentieprofiel (BCP-E) nog meer bekendheid in het sociaal domein krijgen. Dat helpt om de verschillende taken en functies voor ervaringsdeskundigheid beter te onderscheiden en dus bij de benodigde rolarticulatie en profilering van professionele ervaringsdeskundigen. Veel ervaringsdeskundigen verwerven hun positie in de organisatie gaandeweg. Vaak hebben organisaties nog geen uitgesproken standpunt ingenomen over hun positionering en zijn niet alle teams goed voorbereid. Het beroepscompetentieprofiel biedt dan duidelijkheid.

Verder denk ik aan de noodzaak van verdere emancipatie. De eerste emancipatiebeweging ging bijvoorbeeld sterk uit van de HEE-gedachte. Nu is er eigenlijk een tweede emancipatiebeweging nodig. Daarin moet het beroep van de professionele ervaringsdeskundige gelijkwaardig

worden gezien aan reguliere zorgberoepen. Zij zijn allang niet meer vooral de luis in de pels of iets waarmee goede sier kan worden gemaakt: zie ons de cliënt serieus nemen. Ervaringsdeskundigen zijn ondersteuners, bruggenbouwers die hebben geleerd om eigen ervaringskennis op methodische wijze in te zetten ten goede van zorg- en dienstverlening voor burgers en betekenisvol aan te sluiten bij cliënten.

Tegelijk hoort daar eigen verantwoordelijkheid bij: “practice what you preach”. Onze afgestudeerde studenten moeten niet alleen op hoog niveau over allerlei vaardigheden en kennis beschikken, maar ook als werknemer volwaardig kunnen meedraaien, dus gedisciplineerd en professioneel.”

Stijn Ekkers is SPV en historicus. Werkzaam bij Nationaal Psychotrauma Centrum Arq en als docent verbonden aan Avans+.